

Г. І. Волошина

Житомирський державний університет

імені Івана Франка

Науковий керівник:

к.філол.н., доц. Рудик І. М.

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ «ЦІННОСТІ» ЯК ОСНОВОПОЛОЖНОГО ПОНЯТТЯ АКСІОЛОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Постановка проблеми. Ціннісна проблематика являє собою одне з ключових питань, що розглядаються багатьма науками, фокус дослідження яких спрямований на мислення, людину, суспільство. Термін *цінність* в сучасному світі є чи не найпоширенішим, оскільки він функціонує як у науковому контексті (в галузі філософії, соціології, лінгвістики), так і в повсякденному спілкуванні. Всі ці фактори призводять до розмитості у визначенні цього терміну й до плутанини в його застосуванні.

Ціннісна сфера особистості є особливим компонентом морального світу людини, що дозволяє їй визначати цілі та напрямки власного розвитку, виявляти та коригувати особливості власної поведінки. Спираючись на те, що цінність – це соціально зумовлене поняття, можна стверджувати, що вона виступає своєрідним критерієм формування внутрішнього духовного світу особистості, а відтак дослідження даної теми не втрачає своєї актуальності і сьогодні, під впливом стрімкого розвитку світу та свідомості людини зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ціннісна проблематика знайшла найширше відображення в роботах філософів. При аналізі теоретичного матеріалу з визначення даного поняття простежуються три теоретичні напрямки, в яких цінність розглядається а) як існуюча всезагальна неіндивідуальна реальність (в роботах М. Шелера, Е. Шпрангера, Т. Парсонса, Н. Гартмана, Д. Н. Унадзе, В. О. Ядова), б) як суб'єктивна оцінка людиною конкретного предмета реальної дійсності (Е. Дюркгейм, К. Роджерс, Г. Олпорт, В. Ф. Ломов), та в) як вираження природних потреб та інтересів людини (Р. Перрі, Дж. Дьюї, Б. Г. Ананьєв, Л. І. Божович).

Професор Д. О. Леонтьєв при дослідженні даного питання виділяє форми існування цінності в суспільному уявленні. Важливе місце в теорії цінностей посідає концепція ціннісних орієнтацій М. Вебера. Сучасне уявлення про цінності було висловлено етнологом К. Клакхоном, який розглядає їх як особливу ланку між людиною та суспільством.

Мета даної статті полягає в уточненні значення поняття «цінність» та встановленні його семантичних особливостей.

Виклад основного матеріалу. У системі потреб людини цінності зазвичай розглядаються з точки зору її можливості зрозуміти важливість чогось, а

також знайти шляхи та засоби досягнення чогось бажаного та необхідного. Вони розглядаються також як норми, що не залежать від суб'єкта, як певний ідеал, що утворює метаоснову конкретних культур. Найважливішою цінністю для людини вважається її потреба в гармонійному співіснуванні з навколишнім світом. Проте цінністю можна назвати і оцінну діяльність людини, яка «визначає життєвий спектр від наповненої вірою креативності до інерційності чи пасивності в умовах світу, що нею і змінюється» [1, с. 284]. В сучасній лінгвістиці все більше затверджується уявлення про мовленнєву діяльність людини як спосіб оцінки власного досвіду та його матеріалізації в дискурсі.

З точки зору утвердження даного поняття в науковому обігу варто зазначити, що введення поняття «цінність» в ранг філософської категорії прийнято пов'язувати з діяльністю Г. Лотце. Для кращого його розуміння він також вводить поняття «значимість», яке визначає як «об'єктивно-ідеальне буття» [2, с. 27]. Аксиологія – цілісне вчення про цінності, а саме про значущі цінності, було розвинуто в Баденській неокантіанській школі, представники якої трактували цінність як щось, що визнається почуттями людини вищим над усім іншим, тим, до чого варто прагнути і ставитись з повагою, або навпаки – нехтувати. Серед праць, присвячених теорії цінностей, – не лише доробок представників філософської думки, а й представників інших галузей (А. Маслоу, Г. Ріккерт, К. Поппер та ін.). Ці розробки варіюють від спроб визначити суть цінності до визначення її впливу на формування та розвиток інших наук.

Цікавий той факт, що з моменту виникнення повноцінної теорії цінностей (приблизно з 90-х рр. XIX ст.) досі не запропоновано однозначного наукового тлумачення терміну «цінність». Це спричинено тим, що цей термін дедалі більше використовується на рівні повсякденного спілкування та поступово деградує з терміну теоретичної рефлексії в просторічне знакове слово. Як писав доктор філософських наук Н. С. Розов, «Політики всіх рангів, включаючи президентів великих держав, дружно заговорили про цінності. Цей термін плавно перекочував з філософських кабінетів в зали засідань парламентів та на газетні шпальти...» [4, с. 160].

З середини XX ст. провідні університети світу виокремлюють аксіологію як самостійну наукову дисципліну, більше того, створюють окремі інститути для повноцінного вивчення та практичного дослідження теорії цінностей, наприклад, Інститут цінностей при Гарвардському університеті США.

З точки зору дослідження цінностей в аксіології, їх умовно можна розділити на три групи: перша група дослідників (В. А. Василенко, Дж. Дьюї, Р. Перрі, С. Ф. Анісімов) ототожнювали це поняття з певними засобами задоволення потреб людини, і, відповідно, вбачали суть цінностей не в них самих, а в потребах та інтересах, які виступають джерелом виникнення предметних ціннісних орієнтацій. Друга група вчених (В. Віндельбанд, Р. Інгарден, І. Кант, М. Шеллер) досліджували цінності як явища ідеального трансцендентного буття. При цьому, на їх думку, ідея

існування об'єктивних цінностей в такому світі вказує на наявність деяких незмінних абсолютних принципів, що мають універсальний характер та виходять з імперативу повинності. Для третьої групи науковців (М. Вебер, А. Тойнбі, Е. Дюркгейм, Н. І. Ларин) цінності являють собою певний феномен надсуб'єктної реальності та трактуються як соціальні норми та своєрідні регулятори поведінки в суспільстві, і саме це розкриває надособистісний характер цінностей [1, с. 284-286].

Спираючись на три напрями дослідження цінностей, в науці виділяють три форми їх існування. По-перше, цінності виступають як ідеал, створений суспільством протягом усієї історії свого існування. По-друге, цінності можуть бути представлені у вигляді творів матеріальної і духовної культури, а також конкретних вчинків людей, що являють собою окремі втілення соціальних ідеалів. По-третє, цінності як важлива складова суспільної свідомості та культури, під впливом індивідуальної свідомості, переходять до психологічної структури особистості та утворюють ціннісну сферу особистості, що являє собою життєві орієнтації та мотивацію поведінки.

Крім того, існують і інші теорії цінностей, такі як натуралістична та антинатуралістична. Згідно з першою теорією, цінності пояснюються суто природними особливостями людини і тому розглядаються як емпірично реальні факти, що обумовлені психологічними та фізіологічними потребами людини. На противагу цій теорії, антинатуралістична теорія спирається на виявлення свободи волі людини та її творчу ініціативу, вияв поваги до законів моралі як бажання особистості [3, с. 52].

Спираючись на зазначені підходи до аналізу цінностей, розглянемо основні дефініції цього поняття. Онлайн ресурс Oxford Living Dictionaries подає сім основних визначень поняття «*value*», до яких входять не тільки визначення поняття в аксіологічній теорії, але й ті, які стосуються інших сфер життя:

- *the regard that something is held to deserve; the importance, worth, or usefulness of something* – цінність як важливість чогось;
- *principles or standards of behaviour; one's judgement of what is important in life* – як суспільні стандарти та норми поведінки;
- *the material or monetary worth of something* – як матеріальна оцінка, вартість;
- *the numerical amount denoted by an algebraic term; a magnitude, quantity, or number* – як величина, оцінка, кількість чогось;
- *the relative duration of the sound signified by a note* – довжина (ноти);
- *the meaning of a word or other linguistic unit* – значення (слова);
- *the relative degree of lightness or darkness of a particular colour* – яскравість, насиченість [5].

За допомогою онлайн-ресурсу WordNet можна виділити наступні сім груп когнітивних синонімів іменника *value*: 1) *worth*; 2) *merit, virtue*; 3) *price, cost*; 4) *importance*; 5) *principle, standard*; 6) *numerical amount, quantity*; 7) *intensity* [6]. Для аксіологічного дослідження тексту необхідно спиратись на

перші три визначення, які позначають цінність як надбання суспільної культури та особливості духовно-ціннісного світу особистості, оскільки при аналізі твору виокремлюється контекст, що дає підставу говорити про суть та розвиток ціннісних орієнтацій представників того чи іншого суспільства, описувати процес і результат оцінної діяльності людини в мові і мовленні, визначати аксіологічні домінанти соціуму та особистості зокрема. Варто зазначити, що художні твори не містять чітких формулювань цінностей; автор орієнтує читача в морально-ціннісному світі своїх персонажів за допомогою мовних ресурсів.

Висновки. Проведений аналіз дозволяє зробити висновок про те, що в аксіології цінності вивчаються як соціальні утворення, що виступають регуляторами поведінки індивіда в суспільстві, показниками його внутрішніх прагнень, орієнтацій, та мотиваторами його активності. Проте відсутність однозначного визначення поняття «цінність» свідчить про його семантичну розмитість. У вирішенні цього питання вбачаємо перспективу подальших досліджень у сфері аксіосфери людини.

Список використаної літератури

1. Максименко А. А. Социологическая интерпретация понятия «ценность» / Александр Александрович Максименко // Вестник КГУ им. Н.А. Некрасова. – 2011. – №2. – С. 284-291.
2. Серебренникова Е. Ф. Лингвистика и аксиология. Этносемиотрия ценностных смыслов. Коллективная монография / Е. Ф. Серебренникова, Н. П. Антипов, Л. Г. Викулова. – Москва: ТЕЗАУРУС, 2011. – 352 с.
3. Суслин Р. А. Критический анализ классических концепций понимания термина «ценность» / Роман Алексеевич Суслин // Гуманитарный вектор. – 2014. – №2. – С. 50-57.
4. Ярина Е. В. Теоретический анализ понятий "ценности" и "ценностные ориентации" / Евгения Владиславовна Ярина // Ученые записки Орловского государственного университета. – 2014. – №5. – С. 160-162.
5. English Oxford Living Dictionaries [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://en.oxforddictionaries.com>.
6. WordNet. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://wordnetweb.princeton.edu/>